

Projev předsedy AV ČR prof. Jiřího Drahoše na XLV. zasedání Akademického sněmu AV ČR

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté, dámy a pánové,

jsem rád, že se ve svém dnešním vystoupení mohu převážně věnovat důležitým otázkám budoucího směřování Akademie věd. Nejprve bych si dovilil představit novou strategii Akademie věd a v této souvislosti i nové logo Akademie věd. Poté Vás seznámím se třemi vybranými výzkumnými programy zformulovanými v rámci nové strategie Akademie věd v podobě krátkých videoklipů. Současně si dovolím upozornit, že všech čtrnáct výzkumných programů aktuálně navržených v rámci nové strategie Akademie věd můžete zhlédnout na panelech v předsálí. Následovat budou tři krátké reportáže z našich pracovišť, které dokumentují významné výsledky výzkumu Akademie věd v letošním roce.

Dámy a pánové, na zasedání Akademického sněmu v dubnu 2012 jsem oficiálně otevřel debatu o možné koncepční změně v organizaci výzkumu v Akademii věd. Po náročných diskusích jak ve vedení Akademie věd, tak na jednotlivých pracovištích jsme dospěli ke shodě, že Akademie věd by se měla výrazněji profilovat jako instituce, jejímž posláním je špičkový výzkum zaměřený na problémy a výzvy, kterým čelí současná společnost. Aktualizované poslání Akademie věd vyjadřuje její nové motto „Špičkový výzkum ve veřejném zájmu“. Tento posun v dalším směřování Akademie věd vyplývá z našeho přesvědčení, že poznání má moc věci měnit – to se však děje jenom tehdy, pokud vědci aktivně využijí možnost podílet se na formování prostředí, v němž žijeme.

V žádném případě to neznamena rezignaci Akademie věd na podporu výzkumu v širokém spektru oborů, které jsou v ní tradičně pěstovány. Kvalitní základní i aplikovaný výzkum zůstávají primární charakteristikou činnosti pracovišť Akademie věd. Teprve na těchto základech lze rozvíjet výzkum, který reaguje na důležité vědecké a společenské problémy. Cílem nové strategie Akademie věd je zdůraznit celospolečenskou relevanci výsledků řady pracovních týmů Akademie věd a podpořit mezioborovou synergii, která je potřebná pro řešení skutečně závažných problémů dneška a nabídnout výsledky této činnosti společnosti.

Jsem přesvědčen, že jako nejvýkonnější vědecká instituce v České republice máme všechny předpoklady pro to, aby naše aktualizované poslání bylo beze zbytku naplněno. Rád také konstatuji, že všechna pracoviště Akademie věd se ztotožňují s takto formulovaným posláním Akademie věd i s jejím novým mottem a s tím souvisejícím nárokem na skutečnou kvalitu a relevanci výzkumu v Akademii věd. Nová strategie Akademie věd je zaměřena zejména na rozvíjení toho, co jiné složky systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice nemohou efektivně zajistit. Opakovaně zdůrazňuji, že tyto změny musí plně respektovat klíčovou roli základního výzkumu v Akademii věd, který je ve všech vědeckých disciplínách podstatou jejich vývoje.

Nyní bych rád pronesl alespoň několik vět k širšímu kontextu přípravy nové strategie Akademie věd.

Vědecký a technologický rozvoj je provázen narůstajícím očekáváním společnosti vůči vědě. Zároveň je stále zřejmější, že na mnohé problémy a výzvy současného světa mohou nalézat odpovědi pouze velké interdisciplinární badatelské týmy, přesahující jednotlivé instituce. Fenomén globalizace se přitom promítá ve stále větší míře i do oblasti vědy a výzkumu. Z hlediska rozvoje vědy samotné je zřejmé, že trvale dochází ke stírání hranic mezi tradičními kategoriemi vědecké práce, zvláště mezi výzkumem základním a aplikovaným. Vztah vědy, vzdělání a nových technologií se přitom stává jedním z hlavních pilířů, na kterých stojí konkurenceschopná společnost a její udržitelný rozvoj. Ukazatele společenské relevance vědy a výzkumu tak nabývají na významu jako jedno ze zásadních kritérií jejich financování.

Tato situace generuje celé spektrum konkrétních výzev, které je nutno reflektovat a prakticky se s nimi vyrovnat. Právě neuniverzitní výzkum, stejně jako v jiných vyspělých zemích světa, má předpoklady na takovéto výzvy rychle reagovat a nabízet odpovídající nástroje k nalézání cest jak jim čelit. Akademie věd disponuje dostatečnou kapacitou, aby mohla s využitím své infrastruktury a vnitřních synergií přispívat k řešení jak vědeckých, tak i společenských problémů. Díky oborové rozmanitosti je Akademie věd zároveň dobře vybavena ke koordinační a organizační činnosti při propojování vědních disciplín a k výzkumu na hranicích poznání. V neposlední řadě má Akademie věd díky spolupráci s univerzitami a dalšími partnery ve vědě, ekonomice a společnosti všechny předpoklady pro to, aby mohla ukazovat cesty, jak se vyrovnat se současnými i budoucími výzvami národního i globálního charakteru, jimž je a bude vystavena Česká republika.

Právě proto, že Akademie věd má nezastupitelnou roli ve výzkumném a vzdělávacím prostoru České republiky, je třeba přemýšlet o tom, jak co nejlépe organizovat soustavu našich pracovišť tak, aby v blízké budoucnosti mohla působit nejen jako součást špičkové světové vědy a centrum národní kultury, ale i jako stále důležitější hospodářský činitel. K naplnění této vize Akademie věd zformulovala novou strategii nazvanou Strategie AV21 (tj. strategii pro naši současnost), využívající mezioborových a meziinstitucionálních synergií s cílem identifikovat problémy a výzvy dnešní doby a koordinovat výzkumné úsilí pracovišť Akademie věd směrem k jejich řešení.

Strategie AV21 směřuje k posílení role Akademie věd jako svébytné instituce, která provádí kvalitní výzkum s důrazem na strategickou orientaci jeho výsledků do ekonomicky a společensky významných oblastí. Předpokládáme, že efektivní využití výzkumných kapacit v určitých oblastech výzkumu prostřednictvím konkrétních výzkumných programů podpoří schopnost pracovišť Akademie věd zapojovat se do řešení komplexních výzkumných projektů včetně projektů mezinárodních (například v programu Horizont 2020 apod.). Propojování oborů a institucí by mělo zároveň vytvořit předpoklady pro využití synergií, překročení některých historicky daných organizačních omezení a vyšší flexibilitu pracovišť Akademie věd.

Současně očekáváme, že realizace Strategie AV21 výrazně přispěje k efektivnějšímu přenosu výsledků výzkumu do vzdělávací a aplikační sféry včetně veřejné správy, a to v důsledku přímého zapojení našich partnerů z vysokých škol, z podniků a ze státní administrativy do tvorby a řešení výzkumných programů Akademie věd. Pevně věřím, že naše dosavadní spolupráce tak dostane nový impuls, který podpoří jak

konkrétní projekty spolupráce mezi akademickou a podnikatelskou sférou, tak i vznik vědecky podložených podkladů pro politické rozhodování. V neposlední řadě využití lidských a materiálních zdrojů v konkrétních výzkumných programech přispěje ke zvýšení efektivity a transparentnosti využívání veřejných prostředků. Právě v těchto souvislostech lze vnímat potenciál Strategie AV21 a její význam pro budování takových vztahů mezi akademickou a podnikatelskou sférou, které budou založeny na vzájemných podnětech, jejichž uplatnění přinese ve výsledku trvalý prospěch a užitek především České republice a jejím občanům.

Dovolte mi nyní několik slov k systémovým aspektům přípravy Strategie AV21. Základním nástrojem pro její realizaci je soubor koordinovaných výzkumných programů pracovišť Akademie věd. Výzkumné programy jsou navrhovány a formulovány po dohodě vedení Akademie věd s řediteli příslušných pracovišť s přihlédnutím k trendům světové vědy, společenské relevanci a Národními prioritám orientovaného výzkumu, experimentálního vývoje a inovací. Zde si dovoluji znovu zdůraznit, že výzkumné programy Akademie věd jsou otevřeny partnerům z vysokých škol, podnikatelské sféry a institucím státní a regionální správy, stejně jako zahraničním výzkumným skupinám a organizacím.

Prvotní soubor konkrétních výzkumných programů je patrný z následujícího snímku. Z tohoto místa bych rád poděkoval těm ředitelům pracovišť, výzkumným skupinám i jednotlivým vědcům, kteří odpovědně přistoupili k tomuto náročnému úkolu. Vážím si tohoto přístupu také proto, že hlavní tíha při naplňování výzkumných programů bude samozřejmě spočívat na vedení jednotlivých pracovišť. Poděkování za spolupráci patří i kolegům z Akademické a Vědecké rady, kteří se na přípravě těchto programů aktivně podíleli.

Výzkumné programy vycházejí z výzkumných okruhů Akademie věd, které definovala Akademická rada v součinnosti s Vědeckou radou. Výzkumné okruhy reprezentují celé spektrum výzkumných aktivit Akademie věd, jak je zřejmé z následujícího snímku. V současné době jsou připravovány anotace jednotlivých výzkumných okruhů s tím, že po projednání a schválení Vědeckou radou se stanou součástí nové vědní koncepce Akademie věd.

Výstupy z jednotlivých výzkumných programů budou prezentovány v rámci tří základních oblastí směřování Akademie věd nazvaných Hranice poznání, Proměny společnosti a globální výzvy a Vyspělé technologie. Typickými kategoriemi výstupů budou publikace, studie, analýzy, expertní stanoviska a průmyslově aplikovatelné výstupy. Výzkumné programy budou mít rovněž další dílčí výsledky ve formě vědeckých jednání, odborných a populárních přednášek nebo účasti na veřejných diskusích.

Priority a záměry dalšího rozvoje Akademie věd ovšem nelze uplatňovat bez zvýšeného důrazu na kvalitu, relevanci, otevřenost a efektivitu při naplňování a zachování všech stávajících funkcí a rolí Akademie věd. Tyto základní principy vycházejí jak z našich vlastních dosavadních zkušeností, tak i z poznatků o fungování moderních zahraničních institucí neuniverzitního výzkumu v náročném konkurenčním prostředí národním, evropském i globálním.

Předpokládáme, že výzkumné programy Akademie věd budou pravidelně

prověřovány a následně budou moci být i upravovány, a to právě na základě hodnocení dosahovaných výsledků, případně bude možné navrhnout programy nové v závislosti na aktuálním stavu poznání. Ty programy, které nebudou směřovat k dostatečně vědecky kvalitním a společensky relevantním výsledkům, budou po dohodě s jejich koordinátory přepracovány nebo ukončeny.

Z hlediska financování výzkumné činnosti to znamená, že institucionální podpora pracovišť Akademie věd bude založena jak na standardním hodnocení výzkumné a odborné činnosti pracovišť, tak i na výsledcích hodnocení konkrétních výzkumných programů. Pravidla pro rozdělování institucionálních prostředků rozpočtové kapitoly Akademie budou stanovena tak, aby byla motivační a zároveň zajistila dostatečnou stabilitu a kontinuitu financování pracoviště po určité období. Je třeba zdůraznit, že nutným předpokladem je adekvátní výše a dlouhodobá stabilita institucionálního financování systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice. Bez toho nelze tuto ambiciózní strategii efektivně uskutečňovat.

V průběhu diskusí nad návrhem strategie jsme rovněž dospěli ke shodě o systému koordinace výzkumných programů Akademie věd, který umožňuje jak svobodnou formulaci badatelských témat na úrovni vědeckých týmů a pracovišť, tak i jejich účelnou koordinaci ze strany vedení Akademie věd. Za celkovou organizaci a koordinaci procesu formulování výzkumných programů Akademie věd je zodpovědná Akademická rada. Primární snahou přitom bude využít provázanost řady výzkumných témat rozvíjených na pracovištích Akademie věd.

Dámy a pánové, jsem přesvědčen, že hlavní přínosy Strategie AV21 spočívají ve zkvalitnění dialogu mezi vědou a českou společností, v přirozeném propojení základního a aplikovaného výzkumu, v posílení spolupráce s vysokoškolskou a aplikační sférou, v podpoře hospodářského rozvoje České republiky a její ekonomické konkurenceschopnosti a také ve vytváření expertního zázemí pro efektivní rozhodování ve státní správě a dalších sférách veřejného života. Rád bych také ocenil skutečnost, že v průběhu přípravy se strategie setkala s příznivým ohlasem u zástupců podnikatelské sféry a státní administrativy, stejně jako mezi představiteli parlamentních stran na půdě Poslanecké sněmovny i Senátu Parlamentu České republiky. Rovněž tak jsem přesvědčen, že nová strategie zvýrazňuje přednosti Akademie věd a umožňuje do budoucna zajistit a posílit její jedinečnou roli ve výzkumném a vzdělávacím prostoru České republiky – a to jako sebevědomého subjektu, který garantuje vysokou úroveň výzkumu na pracovištích a uskutečňuje transparentní vědní politiku. Pouze takovouto pozici lze přesvědčivě komunikovat směrem veřejnosti a k její politické reprezentaci.

V souvislosti s novou strategií Akademie věd si vám dovoluji představit též její nové logo. Poté bude následovat krátký videoklip ke Strategii AV21 a tři videoklipy s vybranými příklady interdisciplinárních výzkumných programů zformulovaných v rámci nové strategie. Znovu připomínám, že aktuální počet výzkumných programů je čtrnáct a ony tři videoklipy tak ilustrují jen menší část nové strategie Akademie věd.

Vážené kolegyně a kolegové, podrobnou zprávu o činnosti Akademické rady a všech záležitostech, jimiž se Akademická rada zabývala od dubna 2014, jste dostali v písemných podkladech, proto mi nyní dovoluji obrátit naši společnou pozornost alespoň ke třem krátkým reportážím z našich pracovišť, v nichž budou prezentovány

výsledky z širokého spektra výzkumu Akademie věd v letošním roce, které jsem si dovolil sám vybrat.

V letošním roce bylo na pracovištích Akademie věd dosaženo řady vynikajících výsledků. Kvalitu a vysokou úroveň základního i aplikovaného výzkumu v Akademii věd potvrzují rovněž vyhlášené výsledky soutěže Česká hlava z listopadu letošního roku. Tři z pěti udělovaných cen získali vědci z Akademie věd. Nejvýznamnější české vědecké ocenění – Národní cenu vlády Česká hlava, o které se hovoří jako o „české Nobelově ceně“ – převzal prof. Emil Paleček z Biofyzikálního ústavu za výzkum v oblasti elektrochemie nukleových kyselin. Cenu společnosti Kapsch za technické vědy získal dr. Pavel Izák z Ústavu chemických procesů za technologii čištění surového bioplynu, a cenu skupiny ČEZ obdržela dr. Pavla Eliášová z Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského za výzkum zeolitických katalyzátorů.

Rovněž v případě Cen ministra školství za mimořádné výsledky výzkumu, experimentálního vývoje a inovací za rok 2014 putovaly dvě z pěti udělených cen na ústavy Akademie věd. Ministr Marcel Chládek předal cenu prof. Jaroslavu Doleželovi, z Ústavu experimentální botaniky za mimořádné výsledky výzkumu dědičné informace rostlin, a prof. Jiřímu Homolovi z Ústavu fotoniky a elektroniky za mimořádné výsledky ve výzkumu nových typů biosenzorů. Státní cenu v oblasti literatury, kterou udělil ministr kultury, letos obdržel Jiří Pechar z Filosofického ústavu. Všem oceněným touto cestou srdečně gratuluji.

Dámy a pánové, domnívám se, že výsledky naší společné práce jasně ukazují, že Akademie věd a její pracoviště mají dostatečné předpoklady a dispozice pro naplňování Strategie AV21. Jsem přesvědčen o tom, že právě Akademie věd může výrazně přispívat ke skutečné a dlouhodobé prosperitě České republiky, a to jak vlastním badatelským a vzdělávacím potenciálem, tak i expertní činností zaměřenou k veřejným politikám a státní správě České republiky. Jsem přesvědčen, že schopnost Akademie věd a jejích pracovišť realizovat novou strategii se stane významným faktorem rozvoje české společnosti a ekonomiky na počátku 21. století.

Děkuji vám za pozornost.